

Nr 228.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark; given Stockholms slott den 22 mars 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Bilaga.**Förslag**

till

lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark.

1 §.

Där förhållandena inom något hushållningssällskaps område sådant påkalla, äger Konungen, på framställning av hushållningssällskapet och vederbörande landsting, förordna, att inom hushållningssällskapetets område eller viss del därav tjur, som är över sex månader, eller hingst, som är över ett år, icke må utsläppas å samfälld betesmark, med mindre alla, som äga rätt till bete därstädes, det medgiva.

I dylikt förordnande skall tillika utsättas viss dag för dess ikraftträdande.

2 §.

Förseelse mot enligt 1 § meddelat förordnande, vare sig den sker med uppsåt eller genom försummelse eller oförsiktighet, straffes med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Därest någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom ovan sägs, densamma fortsätter, skall han för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till de böter, som för förseelsen äro stadgade.

3 §.

För förseelse, som med husbondes vetskap begås av hans hustru, barn, husfolk eller i hans arbete antagen person, ansvarar husbonden, likasom vore förseelsen begången av honom själv.

4 §.

Var som inom område, för vilket förordnande enligt 1 § meddelats, äger rätt till bete å samfälld betesmark, må intaga annan delägare

tillhörig tjur eller hingst, som dit olovligen inkommit, och åligger det djurets ägare att efter tillsägelse avhända detsamma samt giva ersättning för dess underhåll och vård; skolande därutinnan vad i §§ 25 och 26 samt 24—34 i förordningen om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselsskyldighet den 21 december 1857 är stadgat äga motsvarande tillämpning.

5 §.

Förseelse, varom i denna lag sägs, åtalas av allmän åklagare.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan och skola vid bristande tillgång till deras fulla gäldande förvandlas enligt allmän strafflag.

6 §.

Förordnande enligt denna lag skall tillika med erinran om påföljd för förseelse däremot genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg på statsverkets bekostnad införas i länskungörelserna och i tidning inom orten.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 mars 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Petersson anförde:

*Inkomna fram-
ställningar.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 oktober 1906 anförde Norrbottens läns hushållningssällskap följande:

Norrbottens
läns hus-
hållnings-
sällskap.

»För nötboskapsavelsns upphjälpande har under det senaste decenniet inom vårt land bedrivits ett synnerligen energiskt och framgångsrikt arbete, för vilket såväl staten som de olika hushållningssällskapen fått vidkännas synnerligen stora uppgifter. Så uppgick den sammanlagda kostnaden för de med statsmedel understödda nötboskapspremieringarna år 1904 — det sista, från vilket uppgifter varit hushållningssällskapet tillgängliga — till icke mindre än 244,237: 43 kronor; och för de s. k. kontrollföreningarna, som först under de sista åren börjat att i någon större utsträckning bildas, uppgingo kostnaderna under samma år till 41,223: 33 kronor. Under de två sista åren hava dessa utgiftsposter säkerligen högst betydligt ökat, då statens bidrag till såväl premieringarna som kontrollföreningarna numera utgår med avsevärt högre belopp än under det nämnda året. Under sådana omständigheter

bör det kunna betraktas såsom en synnerligen viktig uppgift för staten att, så långt möjligt är, undanröja de hinder, som under arbetets fortgang visat sig i någon större utsträckning motverka det med de nämnda stora anslagen avsedda syftemålet vinnande.

Ett sådant hinder för nötkreatursavels upphjälpande har inom Norrbottens läns hushållningssällskaps område visat sig förefinnas uti den totala bristen på lagbestämmelser beträffande enskilda kreatursägares rätt att på gemensamma betesmarker lössläppa tjurar.

Inom Norrbottens län har nämligen under de två senaste åren bildats ett mycket stort antal tjurföreningar, allesammans organiserade i enlighet med en av hushållningssällskapet uppgjord plan. Deras antal uppgår numera till icke mindre än 50 stycken: och innevarande års nötboskapspremieringar hava på grund härav kunnat helt och hållet förläggas till tjurföreningarna — en anordning, av vilken sällskapet väntar sig synnerligen stora fördelar för avelsarbetet. Tjurföreningarnas medlemmar hava nämligen bl. a. förbundet sig att regelbundet provmjölka sina kor minst 2 gånger i månaden, att endast använda föreningens av premieringsnämnden godkända tjur till betäckning av sina kor, att för aveln tillvarataga avkomman efter de bästa korna och att icke släppa någon tjur på bete tillsammans med förningsmedlemmarnas kor.

Det är utan vidare klart, av vilken stor betydelse dessa bestämmelser kunna bliva för länets kreatursavel, sedan på detta sätt organiserade tjurföreningar numera blivit bildade till så stort antal, som här ovan nämnts. Men inträdet i en tjurförening är naturligtvis en helt och hållet frivillig sak: och även om de flesta kreatursägarna i en by ingått uti den i byn bildade tjurföreningen, så står det givetvis vilken enskild kreatursägare som helst inom samma by fritt att ställa sig utom föreningen. Och därom är ju ingenting att säga, men betänkligare är, att en sådan utom föreningen stående kreatursägare med nuvarande lagbestämmelser på ifrågakvarande område skall kunna i högst avsevärd mån omintetgöra hela tjurföreningens arbete genom att på byns gemensamma betesmark släppa ut huru unga och huru underhålliga tjurar som helst. Tjurföreningens medlemmar hava genom antagande av de utav hushållningssällskapet fastställda stadgarna förbundet sig att icke utsläppa någon tjur på bete tillsammans med förningsmedlemmarnas kor, men för att kunna vinna det med denna bestämmelse avsedda, för en sund avelsriktning så betydelsefulla syftemålet skulle de i många fall bliva tvungna att avstå ifrån att begagna sig av byns gemensamma betesmark, endast därför att en enskild utom föreningen stående person icke kan förmås att för ett eller annat enstaka handjur avstå ifrån sin »lagliga» rätt till bete på byns gemensamma mark.

Detta, att en enskild kreatursägare av oförstånd eller illvilja skall kunna omintetgöra resultatet av ett helt byalags målmedvetna, med statsmedel understödda arbete för sin kreatursavels höjande, kan ej betraktas såsom annat än ett mycket stort missförhållande. Om detta missförhållande icke snart kan avhjälpas, hotar hela avelsarbetet inom detta län att bliva förfelat och de stora kostnader, som numera nedläggas på detta arbete, att bliva bortkastade. Då samma missförhållande sannolikt gör sig gällande även inom andra delar av vårt land, där man har kreaturen ute på gemensamma beten, vågar Norrbottens läns hushållningssällskap härmed underdånigst hemställa.

att Kungl. Maj:t täcktes vidtagna sådana åtgärder, att det, till förebyggande

av avel med underhaltigt tjurmaterial, må bliva genom lag förbjudet att utan samtliga kreatursägares medgivande släppa tjurar på bete å samfällda betesmarker.»

Hörda
myndig-
heter.

Framställningen remitterades till lantbruksstyrelsen, som — efter anmodan till Kungl. Maj:ts samtliga befallningshavande att, efter vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskotts hörande, avgiva yttrande i ärendet — inkom till Kungl. Maj:t med de sålunda avgivna yttrandena ävensom med eget utlåtande.

Yttrandena av Kungl. Maj:ts befallningshavande och förvaltningsutskotten kunna uppdelas i följande grupper:

a) Rent tillstyrkande voro yttrandena av Kungl. Maj:ts befallningshavande och förvaltningsutskotten i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Värmlands, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens län, förvaltningsutskotten i Hallands och Västmanlands län samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län.

b) Tillstyrkande med vissa tillägg eller ändringar voro yttrandena av Kungl. Maj:ts befallningshavande och förvaltningsutskotten i Gottlands, Blekinge, Skaraborgs och Kopparbergs län samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands och Västmanlands län. I dessa yttranden framhölls:

från Gottlands län, att utsläppande av tjurar på bete även å enskild och inhägnad mark lätt kunde medföra olägenheter för grannarnas kreatursavel, då hägnaden ofta icke utgjorde tillräckligt hinder för en tjur att inkomma på grannars område, samt att med avseende härå den föreslagna lagstiftningen icke kunde anses fullt medföra det skydd för kreatursaveln, som därmed åsyftades;

från Blekinge län, att det ifrågasatta förbudet borde gälla allenast till avel icke godkända tjurar;

från Skaraborgs län, att då gemensam betesgång med tjurar av framstående kvalitet icke kunde anses bliva till men för avkomman och då det framställda önskemålet torde kunna ernås med samma resultat fast med mindre inskränkning i den enskilde kreatursägarens handlingsfrihet, borde förbudet avse allenast sådana tjurar, som icke premierats;

från Kopparbergs län: De i framställningen berörda förhållandena vore mycket beaktansvärda. Så länge oeffterättighetstillståndet med lämnande av tillträde för aveln utan ringaste urskiljning åt tjurar av alltför späda åldrar och underlägsna kvaliteter varade, kunde varken de åtgärder, som från det allmännas sida genom premieringar, understöd åt kontroll- och tjurföreningar m. m. vidtoges, eller enskildas ansträngningar för åstadkommande av en förbättrad kreatursavel åstadkomma den nytta, man hade skäl att därav vänta sig. Frågan bleve

dock, huruvida annorledes än genom den klarare syn på tingen, som genom ökad upplysning småningom trängde sig igenom, en förändring härutinnan till det bättre skulle kunna åstadkommas. Det kunde visserligen icke förnekas, att en lagstiftning sådan som den nu förslagsvis framlagda skulle kunna leda till det antydda syftet, men, utom det att utsikterna för att kunna få en sådan lag antagen måste anses ganska minimala, skulle den även, en gång genomförd, i alla händelser vid tillämpningen möta stora svårigheter och giva anledning till oupphörliga förvecklingar. Sålunda måste det väl alltid komma att bli föremål för olika uppfattningar och subjektiva tycken, vad som verkligen borde anses som fullgott eller underhålligt tjurmaterial; och vem skulle därvid fälla det avgörande utslaget? Som förslaget vore formulerat skulle en tjur kunna förbjudas beträda den gemensamma betesmarken på en endas röst. Att mycket av egennytta, enskilt groll, ovilja och intriger härvid skulle komma att spela in, vore ej svårt att förutse; och även där domen fälldes med oväld och verklig sakkunskap, skulle den det oaktat komma att väcka missnöje och grumla gransämjan. Det enda, som för närvarande åtminstone skulle kunna på lagstiftningens väg åstadkommas, torde vara lagförbud mot utsläppande av underåriga tjurar på samfällda beten. Visserligen kunde därigenom icke förhindras, att en mängd underhålliga sådana bleve i tillfälle utöva skada, men genom en sådan åtgärd skulle dock många av dessa ännu i kalvåldern varande eller genom förtidig användning förkrympta individer, till oomtvistat värde för aveln, hållas borta; och då det icke skulle möta några egentliga svårigheter att få djurens ålder konstaterad, hade man vid tillämpningen av en sådan lag en viss norm att följa, som icke kunde lämna rum för enskilt godtycke eller giva anledning till misshälligheter byamännen emellan. Den föreslagna lagstiftningen borde därför gå i sådan riktning, och som minimigräns för den ålder, då tjurar skulle få utsläppas på gemensamma beten, borde stadgas densamma, som vore fastställd för att dessa skulle kunna bli föremål för premiering, eller ett och ett halvt år;

från Hallands län: Kungl. Maj:ts befallningshavande hade sig visserligen icke bekant, att i länet ett sådant missförhållande, som berördes i den gjorda framställningen, gjort sig gällande eller att en av flera bydelägare bildad s. k. tjurförenings med statsmedel understödda arbete för nötkreatursavelns höjande förfelats därigenom, att enskild bydelägare, som ej tillhörde föreningen, icke kunnat förmås att avstå från sin rätt att utsläppa ett eller annat ungt eller underhålligt handjur till bete på byns gemensamma utmark, men Kungl. Maj:ts befallningshavande kunde

emellertid, då av framställningen inhämtades, att ett dylikt missförhållande visat sig förefinnas i Norrbottens län, och antagligt vore, att detsamma rådde även i flera andra län, där byarna hade gemensamma betesmarker, givetvis icke underlåta att uttala sig för lämpligheten av att något gjordes för undanröjande av det annärkta missförhållandet. Det torde dock kunna ifrågasättas, om för detta ändamåls vinnande ett allmänt förbud av så stor omfattning, som Norrbottens läns hushållningssällskap yrkat, borde stadgas. Sannolikt funnes mångenstädes inom riket jordbrukare, som icke hade tillgång till annan betesmark än den för byn gemensamma, och även om ett i allmännyttigt avseende mindre betydande intresse borde giva vika för ett större sådant och således höjandet av den för den jordbrukande befolkningen så viktiga nötkreatursaveln icke borde för en större mängd delägare i samfälld betesmark hindras genom den rätt, en eller annan delägare i samma mark hade att där låta sina kreatur beta, torde dock icke heller böra förbises, att en lagstiftning sådan som den föreslagna skulle leda därtill, att en enda delägare, vilken haft råd att förskaffa sig finare rasdjur, kunde förhindra samtliga övriga, i mindre burgna villkor levande delägare i betesmarken att för dem tillhöriga tjurar begagna sig av sin betesrätt samt tvinga dessa senare delägare att vidtaga särskilda för dem kostsamma eller med besvär förenade anordningar i och för deras tjurars utfodring under den tid bete kunde äga rum. Rättvisa och billighet syntes därför fordra, att om en lagstiftning i det syfte framställningen avsåge syntes böra komma till stånd, frågan om förbud att å samfälld utmark till bete utsläppa tjur gjordes beroende därav, att förening därom träffats av flertalet av delägarna i utmarken, att dessa jämväl ägde största andelarna i samfälligheten, att föreningen faststälts av domstol eller länsstyrelse samt att lämpligt vederlag på sätt och i den ordning, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, bereddes delägare, som nödgats avstå från att låta honom tillhörig tjur beta å samfälld betesmark; samt från Västmanlands län, att det för syftets vinnande syntes lämpligt att, utom stadgande av straff för olovligt utsläppande av tjur å samfälld betesmark, det även medgäves delägare i sådan betesmark att intaga därstädes olovligen släppt tjur.

c) I yttrandena av Kungl. Maj:ts befallningshavande och förvaltningsutskotten i Stockholms, Södermanlands, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län ävensom Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhölls, att förhållandena inom respektive landsändar icke påkallade något sådant lagstadgande, som avsåges med den gjorda

framställningen, enär gemensamma betesmarker eller gemensam betning därstädes förekomme antingen icke alls eller allenast i ringa utsträckning.¹⁾

d) I avstyrkande riktning uttalade sig allenast Kungl. Maj:ts befallningshavande och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Gävleborgs och Jämtlands län samt — med instämmande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län — detta läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott. I dessa yttranden framhölls:

från Gävleborgs län, att framställningen väl vore till sitt syfte beaktansvärd, men att, då ett förbud i föreslagen riktning skulle i hög grad ingripa i den enskildes rätt och otvivelaktigt för stora delar av landet medföra avsevärda svårigheter samt någon önskan om dylik lagstiftning åtminstone dittills icke gjort sig gällande inom länet, framställningen — vars befogenhet i fråga om de nordligaste länen dock ej kunde förnekas — icke för det närvarande borde föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, såvitt Gävleborgs län anginge;

från Jämtlands län: De av Norrbottens läns hushållningssällskap framhållna skäl för den föreslagna lagbestämmelsen vore visserligen mycket beaktansvärda, ty det torde knappast givas mer än en mening därom, att utsläppandet av små och till avel även ur annan synpunkt olämpliga tjurar på samfälda betesmarker i hög grad skadade och motverkade det genom betydande anslag av såväl staten som hushållningssällskapen understödda förädlingsarbetet i fråga om nötboskapen. Ur sådan synpunkt syntes det givetvis önskvärt, att tjur ej finge utan samtliga betesrättsägarnas medgivande utsläppas på gemensamt bete. Det förefölle dock som, i händelse en sådan lag bleve gällande, det skulle vara att lägga allt för mycken makt i en enda persons hand, om denne skulle inom en större samfällighet kunna med sitt veto förbjuda eller förhindra tjurs utsläppande i betesmarken. Liksom det nu stundom hände eller kunde hända, att en enskild kreatursägare av illvilja eller snarare av oförstånd genom utsläppande av en dålig tjur delvis motverkade andras arbete för kreatursavelns höjande, kunde det å andra sidan även inträffa, att en person med lagens hjälp av oginhet eller illvilja satte sitt veto för bättre tjurars förande till betesmarken. Den ifrågasatta lagbestämmelsen skulle således bidraga till att åstadkomma oenighet, tvister och stridigheter emellan betesrättsägarna, och då den tillika måste anses göra ett stort ingrepp i självbestämnings- och den fria nyttjanderätten, vore att befara, att den komme att av allmänheten mötas med mycken ovilja. Av sådana skäl och då man hade anledning

¹⁾ Se även yttrandet här ovan från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län.

hoppas, att allmänheten, som mer och mer börjat inse tjurens värde och betydelse såsom förädlingsmaterial, skulle kunna på den fria överenskommelsens väg till egen fördel ordna sitt mellanhavande i fråga om nyttjande av samfällda betesmarker, kunde bifall till den ifrågasatta lagbestämmelsen icke tillstyrkas; samt

från Älvsborgs län, att framställningen, hur behjärtansvärd den än vore, likväl icke kunde tillstyrkas, såsom innebärande alltför stort ingrepp i den fria äganderätten.

Lantbruksstyrelsen yttrade följande:

»Det kraftiga arbete, som med understöd av staten och hushållningssällskapen för närvarande pågår inom landet till höjande av nötkreatursaveln, torde vara av den vikt, att staten bör tillse, att sådana omständigheter, som ställa sig hindrande i vägen för sagda arbetes framgång, varda, i den mån förhållandena medgiva, undanröjda. Såsom ett dylikt hinder kan anses den obegränsade rätt, delägare uti gemensam betesmark äger att å sådan mark utsläppa sina tjurar. En dylik ägare, som ej har annan betesmark för sina kor och kvigor att disponera än den gemensamma, blir härigenom ej sällan utsatt för den olägenheten, att hans kor varda betäckta av olämpliga tjurar eller att de yngre hondjuren bliva alltför tidigt betäckta, varigenom hans bemödanden att förbättra sin avel kunna motverkas eller tillintetgöras.

Ett oefftergivligt villkor för ett framgångsrikt arbete till nötkreatursavelns höjande i de delar av landet, varest gemensamma betesmarker i större utsträckning förekomma, torde därför vara, att åtgärder vidtagas till förekommande av ovan sagda olägenhet. De allra flesta hushållningssällskap hava också uttalat sig för åvägabringandet av en lagstiftning i sagda riktning och denna deras åsikt har vunnit Kungl. Maj:ts befallningshavandes tillslutning. Meningarna hava dock varit delade därutinnan, huruvida ifrågasatt förbud att utsläppa tjur på gemensam betesmark bör gälla alla slag av tjurar eller inskränkas till sådana, som ej blivit av statens premieringsnämnder godkända eller som icke uppnått sådan ålder, att de lämpligen böra användas för avelsändamål.

Om det också måste erkännas, att ett dylikt på ena eller andra sättet begränsat förbud skulle kunna bidra till förekommande av att underhålliga eller outvecklade tjurar i så stor utsträckning, som för närvarande sker, komma att å dylika betesmarker varda till avel använda och även till väckande av delägarnas i de gemensamma betesmarkerna intresse för anskaffande av premierade tjurar, så är det dock givet, att genom ett sådant förbud ej kan förekommas den skadliga förtidiga betäckningen av kvigor, som i det föregående blivit omförmäld. Lantbruksstyrelsen anser också öfvervägande skäl tala för att, om en lagstiftning i ämnet kommer till stånd, förbud däri bör intagas för delägare att å gemensam betesmark utsläppa tjur av vad slag som helst, såvida ej samtliga delägare i den gemensamma betesmarken förenat sig om att sådant i allmänhet eller för särskilt fall eller under vissa villkor må äga rum.

Då det icke läres förefinnas annan utväg till förekommande av ifrågavarande olägenhet för kreatursaveln, än att lagstiftningsåtgärder för sådant ändamål vid-

tagas, anser lantbruksstyrelsen anlita det av denna utväg vara av omständigheterna påkallat. Det skulle visserligen kunna härvid anmärkas, att på detta sätt en inskränkning göres i enskild delägares i betesmarken rätt att fritt förfoga över sin andel i samma mark, men för sin del finner lantbruksstyrelsen att, då ett allmänt intresse bjuder vidtagandet av en dylik inskränkning, någon betänklighet därutinnan från lagstiftningssynpunkt icke förefinnes.

Som emellertid behov av en dylik lagstiftning icke gör sig gällande inom alla delar av landet, synes tillämpandet av förbudet i lagstiftningen böra för särskilda orter göras beroende på Kungl. Maj:ts, efter framställning av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande, i varje särskilt fall fattade beslut, varvid torde böra iakttagas, att det område, för vilket bestämmelserna skola komma att gälla, kommer att omfatta helt län eller hushållningssällskaps område, men icke mindre delar därav, då oreda synes lätt kunna uppkomma, om inom samma län eller hushållningssällskaps område olika bestämmelser i detta hänseende skulle vara gällande.

På grund av vad sålunda blivit anført, får lantbruksstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för åstadkommande av en lagstiftning i ovan angivna syfte.»

Genom beslut den 13 juni 1913 fann Kungl. Maj:t den gjorda framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Emellertid hade Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott den 19 juni 1912 till Kungl. Maj:t ingivit en skrivelse, vari anfördes bland annat följande:

Kalmar läns
södra hus-
hållningssäll-
skaps för-
valtnings-
utskott.

Förvaltningsutskottet hade länge haft sin uppmärksamhet riktad på de svårigheter, med vilka ett rationellt avelsarbete på Öland hade att räkna därutinnan, att undermåliga, till avel absolut olämpliga hingstar och tjurar i stor utsträckning under betestiden fritt kunde ströva omkring. En mängd exempel gäves på, att till följd härav unga ston och kvigor blivit alltför tidigt betäckta och därigenom för all framtid fått sitt värde betydligt nedsatt ävensom att goda hondjur kommit att lämna en relativt värdelös avkomma. Att så vore förhållandet berodde framför allt därpå, att en icke oväsentlig del av den jordbrukande befolkningen envist fasthölle vid att icke i tid låta kastrera handjuren, samt vidare därpå, att dessa handjur släpptes på bete på de mycket dåligt inhägnade allvarmarkerna och där lämnades så gott som utan tillsyn. Att med nu gällande stängselförordning råda bot för detta onda syntes med tanke på de öländska naturförhållandena ej vara möjligt, och ett allmännare tillgripande av skadeståndskrav skulle endast resultera i ett otal av processer, där den klagande helt visst skulle draga kortaste strået, alldenstund bevisföring svårigen skulle av honom kunna åvägbringas. Skadan vore ju då dessutom redan skedd och vad här krävdes vore, att den förekommes.

På grund härav hemställde förvaltningsutskottet, att den sålunda väckta frågan måtte av Kungl. Maj:t upptagas till prövning.

Vid skrivelsen hade fogats *dels* tre till förvaltningsutskottet under åren 1911 och 1912 inkomna utlåtanden från hästavelskommittén och nötboskapspremieringsnämnden inom utskottets område samt från den

kommitté, som för åstadkommande av utredning i den med skrivelsen avsedda frågan utsetts av Kalmar läns södra hushållningssällskaps underavdelning för Ölands södra mot, *dels ock* utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med motsvarande underavdelning för Ölands norra mot. I nämnda handlingar hemställdes — under anförande av väsentligen samma synpunkter som i förvaltningsutskottets ovan refererade skrivelse till Kungl. Maj:t — om åtgärders vidtagande för avhjälpande av de missförhållanden, som uppstode uti de i skrivelsen angivna hänseenden, och förslag framställdes om förbud vid vite mot hingstars och tjurars utsläppande å annan betesmark än sådan, som ägdes av djurens ägare ensam och vore tillfredsställande hägnad. Därvid framhölls emellertid från ett håll, att besiktnings- och kastrationstvång å kasserade handjur otvivelaktigt vore det verksammaste medlet för ändamålets vinnande.

Hörda
myndig-
heter.

Över den i senast omhandlade skrivelse gjorda framställning av-
gavos utlåtanden av:

a) Stuteriöverstyrelsen, som hemställde, att då förbud mot hingstars fria betesgång å gemensam betesmark eller å enskild betesmark, som ej vore tillfredsställande hägnad, kunde, särskilt med hänsyn till betesförhållandena å Öland och svårigheterna att å därvarande betesmarker åstadkomma effektiva stängsel, komma att alltför mycket ingripa i jordägarnas fria förfogande över sin egendom samt frågan i varje fall icke syntes böra avgöras utan att ortsbefolkningen lämnats tillfälle att uttala sin mening beträffande densamma, Kungl. Maj:t måtte anbefalla Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kalmar län att, efter vederbörande kommuners och häradsrätters hörande, inkomma med utredning och yttrande i ämnet, samt

b) Lantbruksstyrelsen, som — under erinran, att Norrbottens läns hushållningssällskaps ovan omfördälda hemställan angående tjurars släppande på bete å gemensam betesmark icke föranlett någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd — förklarade, att då vid sådant förhållande någon utsikt ej torde finnas att på lagstiftningens väg vinna resultatet i fråga, men det kunde vara möjligt att på andra vägar vinna målet, vilket styrelsen för sin del funne eftersträfvansvärt, styrelsen ansåge sig böra instämma i stuteriöverstyrelsens hemställan.

Riksdagen
1916.

Vid 1916 års riksdag väcktes motion i andra kammaren med förslag att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utfärda förbud mot tjurars utsläppande på allmänt bete. Till stöd för förslaget anförde motionären följande:

Sedan flera år tillbaka hade såväl staten som hushållningssällskapen utgivit stora summor för att förbättra nötkreatursraserna inom landet. Emellertid motverkades det arbete, som såväl härigenom som av enskilda utövades i samma syfte, i hög grad därav, att det vore tillåtet att å allmänna beten utsläppa tjurar av vad ras som helst.

För vid statens avelscentra uppställda tjurar vore föreskrivet, att de skulle synnerligen noggrant skötas hemma i ladugård eller i stängd hage för sig. Medlemmar i s. k. tjurföreningar finge förbinda sig att icke utsläppa tjur å allmänt bete. Om emellertid tjurar tillhörande dessa kategorier utsläpptes på allmänt bete, så vore det, vad rasen beträffade, av mindre skada, än då sämre tjurar utsläpptes, om ock korsning av ej önskat slag skulle kunna uppstå. Om däremot tjurar av dåliga raser utsläpptes, kunde detta förutom andra olägenheter medföra, att kor tillhörande bättre raser bleve betäckta av dåliga tjurar och att rasen sålunda försämrades.

Förutom detta medförde tjurars utsläppande på allmänt bete flera andra olägenheter: lantbrukaren finge sina kor betäckta, utan att han visste om det, och det vore han naturligtvis ej nöjd med, ty en god lantbrukare ville veta, när hans kor blivit betäckta. Kor, som kalvat, kunde bliva betäckta alldeles för tidigt, vilket kunde medföra olägenheter av flera slag; kvigor, som vore alldeles för unga, kunde bliva betäckta, vilket vållade unga mödrar och svag avkomma. Det hade t. o. m. uppgivits, att kvigor blivit så förstörda, att de måst nedslaktas. Därjämte tillkomme, att lösa tjurar ofta bleve ilska, och många olycksfall torde sannolikt årligen inträffa genom att folk stångades av ilska tjurar.

Jordbruksutskottet, till vars behandling motionen överlämnades, yttrade i utlåtande i anledning av densamma:

Liksom motionären funne utskottet, att starka skäl talade för införande av ett förbud av antytt slag. Det kraftiga arbete på höjandet av kreatursaveln i riket, som redan åren 1906 och 1907 påpekades av Norrbottens läns hushållningssällskap och lantbruksstyrelsen, hade sedan dess fortgått och alltjämt ökats. Även av nämnda hushållningssällskap och styrelse i övrigt anförda synpunkter syntes utskottet allt fortfarande i huvudsak äga giltighet och vara förtjänta av statsmakternas beaktande, om det bästa möjliga resultat skulle vinnas av de strävanden, som gjordes för att höja kreatursstammen i riket.

Då utskottet sålunda delade motionärens tanke om det berättigade i det ifrågasatta förbudet, hade utskottet likväl icke velat underlåta att framhålla, huru som, naturligt nog, förhållandena i vårt vidsträckta land vore så olika å skilda orter, att det, som hade den största betydelse för en landsända, saknade varje inflytande i en annan. Detta hade, enligt utskottets åsikt, varit den huvudsakliga grunden till att en del hushållningssällskaps förvaltningsutskott och några Kungl. Maj:ts befallningshavande avstyrkt Norrbottens läns hushållningssällskaps ovanberörda framställning. Det torde därför vid en eventuell lagstiftning i ämnet lämnas vederbörande rättsägare öppet att själva avgöra, huruvida ett förbud av ifrågavarande slag skulle träda i kraft eller icke. Närmast till hands låge därvid, enligt utskottets mening, att taga under övervägande lämpligheten av att införa det förfarande, som kommit till uttryck i lagen den 23 december 1914 om hingstbesiktningstvång, vari stadgades, att Konungen ägde förordna, att dylikt tvång skulle införas inom

hushållningssällskaps område eller del därav på framställning av hushållningssällskapet och vederbörande landsting.

Likaledes borde till en blivande utredning överlämnas att fatta ställning till de olika åsikter, som kunde göra sig gällande beträffande förbudets tillämplighet allenast å tjurar under viss ålder eller av viss kvalitet, då enligt utskottets förmenande vid en dylik utredning större möjligheter förefunnnes att överblicka dessa och hithörande spörsmål.

På grund av vad sålunda anförts finge utskottet hemställa, att riksdagen ville, i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning mot tjurars utsläppande å samfällda beten.

Utskottets utlåtande bifölls i båda kamrarna utan debatt, och i skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 maj 1916 (nr 116) anhöll riksdagen på de av utskottet anförda skäl om utarbetande och framläggande för riksdagen av nyssnämnda lagförslag.

*Departements-
chefen.*

Det energiska och målmedvetna arbete, som numera bedrives för nötkreatursavelns höjande, torde på allt sätt böra uppmuntras, liksom ock de hinder, vilka yppa sig för ernående av gynnsamma resultat av arbetet, i möjligaste mån böra undanröjas.

Då det nu påpekats, hurusom ett begagnande av rätten att på gemensam betesmark utsläppa tjurar, de må vara i hur outvecklat tillstånd eller av hur låg kvalitet som helst, kan innebära ett icke oväsentligt hinder för andra delägare i deras arbete på förädling av nötkreaturstammen, synes därför staten, vars intresse av landets förseende med en god nötkreaturstam är uppenbart, böra ingripa till förebyggande att förädlingsarbetet av sådan anledning hämmas. En allmänt utbredd önskan härom har också gjort sig gällande. Dels har ju riksdagen gjort framställning i ämnet, och dels har det övervägande flertalet av såväl hushållningssällskapens förvaltningsutskott, vilka särskilt få antagas äga ingående kännedom i hithörande förhållanden, som ock Kungl. Maj:ts befallningshavande i sina utlåtanden över den första av de här ovan refererade framställningarna vitsordat befogenheten av densamma.

Vad hästaveln beträffar har visserligen någon allmän önskan om inskränkande av hingstars fria betesgång å gemensam betesmark icke tagit sig uttryck. Allenast från Öland har dylikt önskemål uttalats. Då emellertid hästaveln uppenbarligen kan röna menlig inverkan av sådan fri betesgång, lär det icke kunna anses opåkallat, att staten, vars intresse för hästavelns främjande icke är mindre än dess intresse i fråga om nötkreatursaveln, ingriper jämväl till hästavelns skyddande.

Förslag till bestämmelser uti nu ifrågavarande hänseenden har utarbetats inom jordbruksdepartementet och innefattas i ett förslag till lag om förbud mot släppande av tjur eller hingst å mark, där gemensamt mulbete finnes. Beträffande de synpunkter, som i huvudsak varit bestämmande vid förslagens upprättande, må följande anföras.

Det har gjorts gällande, att ett sådant förbud som det i lagförslaget avsedda komme att alltför mycket ingripa i den enskildes rätt att för sina handjur begagna den betesmark, däri han ägde del. Mot denna synpunkt bör emellertid vägas övriga delägares berättigade intresse att icke mot sin vilja få sina hondjur betäckta av underhaltiga eller i övrigt ur rassynpunkt olämpliga individer eller betäckta vid för tidig ålder eller under eljest ogynnsamma förhållanden. Ett tillgodoseende av detta intresse är, såsom ovan antytts, ett icke oväsentligt led i förädlingsarbetet inom landet å hithörande område. Också hava hushållningssällskapens förvaltningsutskott och Kungl. Maj:ts befallningshavande, där de tillstyrkt ett ingripande från statens sida, icke tvekat att för sin del förorda en sådan form för ingripandet, som det föreslagna förbudet innebär, liksom ock riksdagen funnit starka skäl tala därför. Även må erinras, att ett med det föreslagna analogt förbud finnes meddelat i åtskilliga kungörelser, däri till skydd för skogens återväxt stadgas, att inom vissa angivna län betande av getter eller får å ohägnad mark, som anses vara till gemensamt mulbete upplåten, skall under vissa tider på året vara förbjudet, därest samtliga delägare ej annorlunda överenskomma.

Emellertid synes ett förbud av nu ifrågasatt slag icke böra ifrågakomma i andra delar av riket än sådana, inom vilka ett verkligt behov därav gör sig gällande. I de landsändar, där gemensamma beten antingen icke finnas eller också icke användas av handjuren, vilka där i stället hållas å enskild mark, är naturligtvis förbud överflödigt. En dylik anpassning efter olika lokala förhållanden synes lämpligen kunna åvägbringas på sätt, som föreskrives i lagen den 23 december 1914 om hingstbesiktningstväng, eller så, att förbudet förklaras skola träda i kraft inom olika landsändar, endast om och i den mån vederbörande hushållningssällskap och landsting finna förhållandena sådant påkalla och därom göra framställning hos Kungl. Maj:t, som har att fatta beslut i ärendet. I överensstämmelse med föreskrifterna i nämnda lag lär det böra stadgas, att förbudet må kunna avse jämväl viss del av hushållningssällskapets område. Vad särskilt de nordligaste hushållningssällskapens vidsträckta områden angår, kunna olika delar av dem säkerligen förete betydande skiljaktigheter uti förevarande hänseende.

Skulle ändrade förhållanden därtill föranleda, bör Kungl. Maj:t äga rätt att, efter framställning av nyssnämnda korporationer, förordna om förbudets upphävande, vilket förordnande naturligtvis bör kunna avse antingen förbudet i hela dess vidd eller endast en del av detsamma. Då en dylik rätt lärer få anses ligga i sakens natur, har det emellertid ansetts överflödigt att intaga något direkt stadgande härom i förslaget.

Förbudet torde böra gälla alla handjur över viss ålder, och lärer denna ur nu ifrågavarande synpunkt kunna sättas till sex månader för tjurar och ett år för hingstar.

Det kunde ju sättas i fråga, om icke förbudet borde omfatta allenast sådana handjur, som varken premierats eller godkänts till avel. En dylik begränsning synes emellertid, såsom ock lantbruksstyrelsen framhållit, icke kunna förordas, enär därmed icke förekommes möjligheten, att hondjur betäckas vid för tidig ålder eller under eljest ogynnsamma förhållanden eller att korsning av icke önskat slag äger rum.

Då med lagförslaget avses att förhindra, att delägare i gemensam betesmark mot sin vilja får sina hondjur betäckta, följer därav, att delägarna böra genom enhällig överenskommelse kunna sätta ett meddelat förbud ur tillämpning. Har dylik överenskommelse kunnat åvägbringas, lärer man för övrigt nog i regel kunna utgå från, att frågan om handjurens betesgång å den gemensamma betesmarken ordnats så gynnsamt, som omständigheterna medgiva, vare sig ordnandet skett av direkt intresse för aveln eller för undvikande av de svårigheter, som förbudets tillämpning skulle medföra t. ex. i det fall, att den gemensamma betesmarken ligger på långt avstånd från delägarnas enskilda ägor. Överenskommelsen må naturligtvis kunna ingås utan några som helst villkor, liksom den ock må kunna innehålla vissa förbehåll, såsom med avseende å handjurens ras, tillsyn, antal m. m., allt eftersom sådana anses lämpliga.

För att de föreslagna förbuden må bli effektiva, hava i förslaget införts såväl straffbestämmelser som stadgande om rätt för delägare att intaga tjur eller hingst, som enligt förslagets bestämmelser olovligen inkommit å den gemensamma betesmarken.

Tilläggas må, att tillräckliga skäl icke ansetts förebragta för en utsträckning av förslagets räckvidd till att jämväl innehålla bestämmelser om förbud mot tjurars och hingstars fria betesgång å enskild mark. Härutinnan må föreskrifterna i stängselförordningen den 21 december 1857 och de i strafflagen 24 kapitlet 8 och 9 §§ meddelade straffbestämmelser anses tillfyllest.

Över det sålunda upprättade förslaget hava utlåtanden infordrats från lantbruksstyrelsen ävensom Kungl. Maj:ts samtliga befallningshavande efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Därvid har enstämmigt tillstyrkts utfärdande av föreskrifter i ämnet. Av nästan alla har det upprättade förslaget förordats utan förändring eller lämnats utan anmärkning, varvid i flera fall uttalats, att de betänkligheter, som förut hysts med anledning av att det befarats, att lagstiftningen skulle alltför hårdhänt ingripa i den enskilde jordägarens föfoganderätt över sin egendom och komma i strid mot ortens sedvänja, ej ägde samma giltighet, då föreskrifternas tillämpning inom olika orter enligt förslaget skulle bliva beroende av beslut av ortskorporationer. Från flera håll har behövligheten av en dylik lagstiftning ånyo starkt betonats. Det har även framhållits, att den föreslagna lagen icke lade hinder i vägen för att handjur, vare sig hästar eller nötboskap, släpptes å gemensamma beten, därest de dessförinnan kastrerats.

Endast Jämtlands läns hushållningssällskap har vid sitt tillstyrkande intagit en mera tveksam hållning och förklarat, att förslaget icke lämpade sig för förhållandena inom länet och åtminstone för närvarande icke skulle omfattas med gillande av befolkningen. Detta uttalande bestyrker riktigheten av den föreslagna anordningen, att lagens tillämpning i olika orter bör bli beroende av beslut av ortskorporationer.

Stockholms läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har med instämmande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet uttalat sig för att den lokala beslutanderätten måtte överlätas åt hushållningssällskapet ensamt utan samverkan med landstinget. Jag har dock icke härav funnit anledning frångå förslagets bestämmelser härutinnan.

Med anledning av en i ett utlåtande uttalad uppfattning, att den nu föreslagna lagen icke skulle stå i god överensstämmelse med lagen om hingstbesiktningstvång så till vida, som delägare i gemensamt mulbete, beläget å ort, där dylikt tvång införts, kunde enhälligt medgiva, att en hingst, som icke fyllde betingelserna såsom avelsdjur, utsläpptes på dylik betesmark, vill jag erinra, att genom ett dylikt medgivande verkningarna av hingstbesiktningens bestämmelser icke upphävas. Den straffpåföljd, sistnämnda lag stadgar, torde därför även i detta fall kunna utkrävas, därest i övrigt förutsättningarna därför föreligga.

I ett utlåtande har antagits, att avsikten icke vore att hindra utsläppande å gemensamt mulbete av t. ex. unghingstar bland övriga delägares nötkreatur, och föreslagits, att förbudsbestämmelsen skulle lyda: »icke må släppas tillsammans med till samma djurslag hörande hondjur på mark» etc. Det må vara sant, att en sådan anordning i och för sig

ej skulle strida mot syftet med den föreslagna lagstiftningen. Då emellertid en dylik begränsning av förbudet skulle kunna leda till att en delägare undginge straff, om hans handjur utsläppts å betesmarken vid en tidpunkt, då tillfälligtvis inga hondjur av samma djurslag funnes därstädes, synes det mindre välbetänkt att välja den sålunda föreslagna avfattningen av förbudet. I de fall, då det kan vara önskvärt att låta unghingstar och nötkreatur beta tillsammans, torde det för övrigt i regel gälla mera begränsade, jämförelsevis lätt kontrollerade områden, där delägarnas samtycke utan större svårighet torde kunna erhållas.

Vid slutlig överarbetning av förslaget inom jordbruksdepartementet hava några redaktionella ändringar gjorts i detsamma. Jag vill framhålla, att uttrycket »betesmark» är avsett att innefatta såväl betesvallar och beteshagar som skog och annan mark, när den användes till betning.

Departementschefen uppläste därefter ifrågavarande lagförslag i dess sålunda omarbetade skick samt hemställde, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att antaga samma förslag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.